

Interviu. Finansų ministrą Rimantą Šadžių kalbina Rytas Staselis

Mokytis gyventi mažėjant ES paramai

Finansų ministras VŽ sako, kad ką tik suformuota ekspertų komisija turėtų apsispręsti dėl mokesčių sistemos reformos. Žada nedaryti greitų judesių ir įspėja, kad gali kilti sunkumų pinigų reformos tikslą užrašius ant politinių vėliavų.

- Ar jūs būsite tas finansų ministras, kurio laikais Lietuvoje bus įvestas euras? Kokie iššūkiai šia prasme laukia Lietuvos?

Mūsų Vyriausybės programos logika sako, kad euro įvedimas laikytinas ne tikslu, o priemone. Tikslai yra kiti – pagerinti investicinį klimatą, sumažinti valiutos keitimo sąnaudas, savo finansų sistemą apsaugoti nuo spekuliacijų. Nacionalinio susitarimo dėl euro įvedimo pasirašymas reikštų, kad mes tai kaip tik ir iškeliamo kaip tikslą. Nei politiniu, nei ekonominės logikos požiūriu to daryti nereikia. Juo labiau dviem iš keturių Maastrichto kriterijų – infliacijos ir ilgalaikių palūkanų normų – Vyriausybė turi ribotą įtaką. Pinigų reforma visada yra sudėtinga operacija. Bus bėdos, jeigu pinigų reformos tikslą užsirašysime ant politinės vėliavos.

- Tačiau, turint galvoje regiono kontekstą, ar Lietuva, užtrūkdamą įsivesti eurą, netaps mažiau konkurencinga? Yra toks pavojus. Kita vertus, anksčiau buvo manoma, kad įsivedęs eurą automatiškai gauni trijų AAA skolinimo reitingą ir sumažini rizikos priedus. Šiandien tas efektas nėra toks akivaizdus. Tačiau suprantama, kad šalies investiciniam klimatui tai labai svarbu – sutinku, kad vėluodami jį bloginame.

- Darbo partija savo rinkimų programoje iki kadencijos pabaigos žadėjo subalansuotą valstybės biudžetą. Kiti koalicijos partneriai tam bent jau neprieštaravo. Šis tikslas tebėra aktualus? Nėra labai svarbu atšvęsti datą, kada biudžeto išlaidų ir pajamų balansas bus nulis. Jei bus nedidelis biudžeto deficitas, tačiau valstybės investicijos ar kitos plėtros paskatos leis sparčiau auginti ūkį, mes būsimė laimėję. Nes mažes skolos procentas, palyginti su BVP, pils jos tvarkymas, dides rinkų pasitikėjimas. Nepamirškime, kad veikia Fiskalinės drausmės įstatymas, kuris griežtai reglamentuoja ir pagundas nepagrįstai didinti išlaidas.

- Ar teisingai suprantu, kad jūs kai kurių ekonomistų raginimus vyriausybėms vykdyti priešciklinę fiskalinę politiką vertinate skeptiškai? Atsargų kaupimo taisyklė ir yra įgyvendinta Fiskalinės drausmės įstatyme. Jis neleidžia išlaidauti net tuo atveju, jei šalies iždas užpildas gausiomis neplanuotomis pajamomis. Bėda ta, kad 2008 m. patyrėme visai ne klasikinę krizę. Sunku buvo net pamanyti, kaip ir kitur pasaulyje, kad prireiks tokių resursų, kurių niekas niekada nebūtų sukaupęs. Aš netikiu, kad Lietuvoje mes galėjome turėti rimtą pagalvę, kuri mums iš esmės būtų ištaisiusi padėtį. Mes taip pat galėjome turėti resursų, tačiau kadaise pasirinkome indėlių grąžinimą. Pasiekėme „efektą“: šiek tiek palengvinome socialinę padėtį, žmonės prisipirko naudotų automobilių. Ir viskas.

- O Estijos sukaupti rezervai nesuminkštino kritimo? Manau, neesmingai. Kita vertus, pamatinė rezervų fondų problema: iš ko juos formuoti (jos gal neturi šalys, eksportuojančios žaliavas) ir kas turi pasakyti, kad atėjo laikas rezervus panaudoti. Kaupdami atsargas iš mokestinių įplaukų visada girdėsime nuomonių, esą mažesni mokesčiai suteiks didesnių paskatų ūkio plėtrai. Mano nuomone, galbūt šaltinis galėtų būti valstybės įmonių dividendai. Rimtos diskusijos tuo klausimu dar nebuvo, nes ir tie gerieji laikai neatėjo.

-Šiandien vėl diskutuojama: gal Lietuvai 2008 m. reikėjo kreiptis į Tarptautinį valiutos fondą, užuot krapščiusis savo jėgomis ir šiandien mokant santykinai daugiau už buvusį skolinimąsi? Manau, tinkamai elgėmės nesikreipdami į TVF, kaip Latvija. Tai yra pliusas mūsų kredito istorijai. Ar mes tuo metu drąsiai ėjome į tarptautines skolinimosi rinkas, įvertinę visas įmanomas pigesnes alternatyvas – norėčiau tikėti, kad jos visos buvo apsvarstytos.

- Kokią ekonominę ar finansinę problemą Lietuvoje gali išspręsti progresinių mokesčių įvedimas, jeigu tik 5% gyventojų pajamos per mėnesį viršija 5 tūkst. Lt? Lietuvoje yra milžiniškas tinkamesnio pajamų perskirstymo poreikis. Todėl manau, kad turtingesnių piliečių proporcingai, tačiau bent simboliškai daugiau į bendrą katilą sumokama mokesčių suma padidins ne ekonominį efektą, o teisingumo aspektą.

- Kokį įspūdį jums padarė pirmasis ECOFIN susitikimas, kuriame jūs vėl dalyvavote kaip ministras? Sėdėjau šalia ES pirmininkaujančios Airijos finansų ministro ir mėginau įsivaizduoti, kas mūsų laukia po pusmečio...

- Ir kas gi laukia? Visos Europos laukia integracinis iššūkis. Ekonomikos ir finansų blokas – bankų sąjunga, finansų ir finansinių paslaugų rinkas reguliuojantys teisės aktai, – jų derinimas tarp ES institucijų, šalių narių bus karščiausia diskusijų sritis, kuri teks ir mums pirmininkaujant. Mūsų problema: kiek reikės kompetentingų žmonių, kurie suvoktų tų klausimų aktualumą, suprastų, apie ką kalbama siūlomose teisės aktuose. Nes misijos esmė – tarpininkauti, užtikrinti derinimo procedūras tarp skirtingus interesus turinčių šalių ir padėti visiems rasti kompromisą bei sutarimą.

- Jūsų akyse jaučiu nerimą ir abejonių dėl Lietuvos potencialo? Hmm... Ne. Greičiau suvokiu, koks sunkus tai bus uždavinys.

- Jūsų vizito Briuselyje metu ministras pirmininkas Algirdas Butkevičius pareiškė: „Europa betaupydama užmigo.“ Ar teko patirti, kad ES šalys ketina atsisakyti taupymo? Ne. Nežinau, kaip atsakyti... Naujojo euro zonos šalių grupės pirmininko – Olandijos finansų ministro, socialdemokrato Jeroeno Dijsselbloemo – mintis: racionalus viešųjų finansų naudojimas, skatinant ekonominius procesus, kuriant darbo vietas, didinant pramonės efektyvumą, ir fiskalinę drausmę nėra nesuderinami dalykai. Kaip tik atvirėškiai: fiskalinė drausmė padeda siekti minėtų tikslų. Kai šnekama apie taupymą, diržų veržimąsi, pajamų ir išlaidų balansą, kyta įspūdis, kad tą balansą pasiekę mes negalime sau leisti jokių

išlaidų. Bet juk pinigų iš tikrųjų yra – klausimas, ar juos mokame efektyviai panaudoti. Tai ne tik Lietuvos, bet ir visos ES problema.

- Jūsų požiūriu, kaip turi būti elgiamasi su skolomis: gražinti, nurašyti, ar, kaip kartais siūloma, paleisti pinigų spausdinimo mašiną, kuri jas sumažintų?

Dažniausiai valstybių skolos praktiškai nėra gražinamos. Laikui bėgant, nominali skolos vertė virsta mažesne našta, nes plečiasi ūkis, auga BVP. Lengviau mokėti palūkanas net už tas skolas, kurios yra negražintos. Kita vertus, mažėjant skolos dydžiui, palyginti su augančiu BVP, pasitikėjimas rinkose tokia šalimi auga. Todėl turimą skolą galima perfinansuoti palankesnėmis sąlygomis. Augant ekonomikai, tinkamai naudojant skolintas lėšas, išleisus jas tinkamu būdu, palūkanų požiūriu galima pasiekti dvigubą efektą. Iššūkis – kaip pasiekti tvarų ūkio augimą.

- Koalicijoje buvo kalbama, esą tokiam ūkio postūmiui neišvengiamai teks kurti valstybinį komercinį banką, finansuojantį svarbias sritis, kurių nefinansuoja privatus finansų sektorius. Ką manote apie tokią idėją? Yra sričių, tarkime, daugiabučių namų atnaujinimas, kuriam įgyvendinti suformuotos europinės paramos lėšos nelabai patrauklios komerciniams bankams. Mėginant įkalbėti tuose projektuose dalyvauti, bankai kelia tvarkymo mokesčius. Komerciniams bankams taip pat neįdomus sveikatos sistemos, kurioje vyrauja milžiniška paklausa, tačiau mažas mokumas, finansavimas. Nelabai įdomu finansuoti rizikos kapitalą, eksportą. Taigi valstybinis sektorius turi padėti užpildyti tas spragas. Mes turime visiškai valstybinę „Invega“. Dabar turbūt bus išplėta agentūra, kuri vykdys labai panašias į bankines operacijas įgyvendinant renovaciją, nors jos nepavadinsi banku tikrąja prasme. Galbūt ateityje bus ir kitų sričių.

- Vienas buvusios Vyriausybės motyvų, pritraukiant privatų finansų sektorių visuomenei svarbiems projektams įgyvendinti, buvo skaidrumas. Regis, toks būdas taip ir nesuveikė. Tačiau įgyvendinant jūsų idėją ar nėra grėsmės patirti kitą kraštutinumą – didesnę interesų grupių kovą dėl įtakos, lėšų panaudojimą ne pagal paskirtį?

Ne. Kredito išteklius, pavyzdžiui JESSICA fondą, bendrai formuoja ir Europos investicijų bankas (EIB). Jis remiasi aiškiais principais, prioritetais ir kontrolės mechanizmais, kurie leidžia išvengti tų blogybių.

- Kada ateis metas Lietuvoje mokytis gyventi mažėjančios ES paramos sąlygomis?

Jis jau atėjo vakar, o galbūt ir užvakar. Turime mokytis įžvelgti dėl ES finansinės paramos kylančias rizikas. Tai trečdalis mūsų biudžeto pajamų daugiau, nei surenkame gyventojų pajamų mokesčių. Du trys skandalai apie išvogtus ES pinigus ir stop: pervedimai sustabdomi, o mes susiduriame su rimtais finansų sunkumais, nes ES perveda pinigus kompensacijos principu, kai viskas jau paremta ir investuota. ES parama turi didelę įtaką mūsų infliacijos lygiui. Ji iškreipia turto vertę: mes dažnai vykdome brangius, prašmatnius projektus ir neskaiciuojame, kiek kainuos juos eksploatuoti. Jau iš savo kišenės.

- Ukrainoje Černobylio AE uždarymo procesas priskirtas tos šalies Finansų ministerijos reguliavimo sferai. Motyvas – neveikianti elektrinė – joks ūkio subjektas. Greičiau recipientas, ryjantis milžiniškas lėšas.

Nenorėtumėte IAE priglauti po savo Finansų ministerijos sparnu?

Racionalus ir veiksmingas valstybės įmonių valdymas reikalauja atskirti politikos formavimą nuo politikos įgyvendinimo procesų. Tai svarbi problema. Nors tai dabar nepopuliaru, noriu atiduoti duoklę buvusiai Vyriausybei, kuri nuėjo ilgą sunkų kelią reformuojant valstybinių įmonių valdymą. Ten buvo visko, taip pat nepriimtinių nuostatų. Tarkime, išspausti iš tų įmonių ką tik įmanoma dividendų forma. Nors įdirbis yra, nes yra žmonių, kurie ta problema jau seniai užsiima.

- Ar jūsų šeima laikosi nuostatos kas mėnesį bent simbolinę pajamų dalį atidėti santaupoms?

Vienareikšmiškai taip.

Dosjė

Gimė

1960 m. spalio 8 d. Vilniuje

Mokėsi

1978 m. aukso medaliu baigė Vilniaus 23-iają vidurinę mokyklą

1983 m. baigė Maskvos M. Lomonosovo valstybinio universiteto Chemijos fakultetą

2002 m. baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą

Dirbo

1989–1999 m. – Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto Teorinės fizikos katedroje

1999–2003 m. – redaktorius mokslinės literatūros leidybos paslaugų įmonėje

2003–2004 m. – socialinės apsaugos ir darbo viceministras

2004–2006 m. – sveikatos apsaugos viceministras

2006–2007 m. – finansų viceministras

2007–2008 m. – finansų ministras

2009–2012 m. – mokslo leidybos paslaugų įmonėje